

UVODNIK

Poštovani čitatelji,

Pojava elektroničkih oblika intelektualnih uradaka, a posebno njihova relativno jednostavna distribucija putem Interneta obogatila je ne samo informacijski i edukacijski prostor već i složeno područje kreiranja zakonskih akata te provođenja zakona. Stoga smo razmišljajući o temi ovog broja – autorskom pravu – konzultirali eksperte za to područje. Naravno, naročito nas je zanimalo pitanje autorskog prava u online obrazovanju.

Za vas smo preveli poglavlje iz knjige «Theory and Practice of Online Learning» profesorice Lori-Ann Claerhout s kanadskog sveučilišta Athabasca koje govori upravo o složenosti politike autorskih prava prilikom objavljivanja i korištenja na webu objavljenih materijala te donosi primjere rješavanja nastalih problema. Svakako preporučujemo čitanje ovog poglavlja kojim započinjemo prevođenje kompletne knjige u našim sljedećim brojevima.

O zaštiti autorskog prava nad edukacijskim elektroničkim materijalima te posljedicama njegova kršenja razgovarali smo s mr.sc. Mladenom Vukmirom i pokušali saznati kako su ta pitanja regulirana u Hrvatskoj.

U članku «Intelektualno vlasništvo danas», Tihomir Katulić, dipl.iur. razjašnjava pojmove intelektualnog vlasništva i autorskog prava, govori o Svjetskoj organizaciji za intelektualno vlasništvo – WIPO i njezinom djelovanju te pokretima alternativne zaštite autorskog prava.

Pitanja vlasništva stanovnicima bivših socijalističkih zemalja posebno su bolna. Uz silne izazove koji nailaze u razdoblju tranzicije doživljavamo i promjene uvjetovane pojavom tehnologije. Jedno s drugim drži naš «balkanski kotao» i dalje vrućim ☺!

A čeka nas i vruće ljeto...

Uredništvo časopisa Edupoint želi vam dugo i mirno ljeto

Novosti

"Regulacija intelektualnog vlasništva i pristup znanju"

"Regulacija intelektualnog vlasništva i pristup znanju" naziv je predavanja kojeg je 6. lipnja 2005. godine, u Novinarskom domu u Zagrebu, održao gospodin James Love, direktor nevladine organizacije Consumer Project on Technology koja se bavi pitanjima intelektualnog vlasništva u odnosu na pristup znanju te tim pitanjima u javnom zdravstvu. Predavanje je održano u nizu predavanja na temu "Društvo znanja i slobodna razmjena informacija" koje organiziraju Multimedijalni institut i CARNet.

Gospodin Love je na predavanju dao opći pregled problema koje intelektualno vlasništvo postavlja pred društveni razvoj te pregled poticajnih mjera javne politike u znanosti i zdravstvu koje te probleme mogu umanjiti.

Osvrnuo se i na rad UN-ove Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo - WIPO u kojoj se zalaže za uvažavanje razvojnih mjera koje bi trebale omogućiti globalno izjednačeniji pristup znanju.

Želite li doznati više o Jamesu Loveu i njegovom radu, posjetite njegovu osobnu stranicu na adresi: <http://www.cptech.org/jamie/>.

Zanimljivosti

E-learning u izobrazbi nastavnika budućnosti

Virtualna obrazovna okruženja (VLE), upravljana obrazovna okruženja (MLE) te sustav videokonferencije samo su dio načina na koje pružatelji ITT usluga koriste e-learning u postupku izobrazbe nastavnika. Kada budući nastavnici steknu potrebne kvalifikacije i započnu karijeru, moći će dobro, ili bar bolje procijeniti potencijal koji e-learning ima za razvoj njihove karijere i za potrebe njihovih učenika.

Ova istraživanja pokazuju što se trenutno radi na području izobrazbe učitelja. Agencija za obrazovanje učitelja (TTA) osigurala je potrebna financijska sredstva, no iz ovih primjera vidljivo je da ne može biti napretka ako ljudi uključeni u postupak izobrazbe nisu tome predani. Cilj ovih istraživanja je podijeliti neka iskustva s onima koji žele krenuti istim putem.

Ova istraživanja objavljena su u brošuri koja se može preuzeti s Interneta u PDF ili Word formatu.

Više informacija na adresi <http://www.tta.gov.uk/php/read.php?sectionid=402&articleid=2571>

Međunarodna konferencija o upotrebi tehnologije u poučavanju i učenju na području umjetnosti, dizajna i komunikacija; 14. do 16. rujna 2005., *University of the Arts (Akademija za umjetnost), London*

Međunarodna konferencija o upotrebi tehnologije u poučavanju i učenju na području umjetnosti, dizajna i komunikacija pod nazivom „Oblikovanje nastave u e-obrazovanju” održat će se na *University of the Arts* u Londonu od 14. do 16. rujna 2005.

Cilj konferencije je prikazati postojeće oblike poučavanja i učenja u navedenim područjima, novosti u upotrebi tehnologije u poučavanju i učenju, izazove i uspjehe koje nameće vizualna priroda navedenih područja te prednosti *online* učenja i kombiniranog učenja.

Teme:

1. Postizanje ravnoteže: tradicijski načini rada i tehnologija u poučavanju i učenju na području umjetnosti, dizajna i komunikacija
2. Refleksivna praksa u e-obrazovanju
3. Uloga virtualnih obrazovnih okruženja na području umjetnosti, dizajna i komunikacija
4. Promjena načina rada u obrazovnim institucijama
5. Novosti u poučavanju i učenju na području umjetnosti, dizajna i komunikacija

Mjesto održavanja

Konferencija će se održati u prostoru *Rootstein Hopkins Space* na *College of Fashion* (Koledž za modu) koji se nalazi na adresi John Princes Street 20, London W1G 0BJ. *College of Fashion* smješten je u središtu *West End-a*, blizu *Oxford Circus-a*, u jednom od glavnih trgovačkih dijelova Londona.

Više informacija na adresi <http://www.arts.ac.uk/itrdu/conference/>

Izdvajamo

Prijavite se na CARNetovu *E-learning akademiju*

U tijeku su prijave za upis u programe CARNetove *E-learning akademije* za akademsku godinu 2005./2006. Prijave traju do 17. rujna 2005., a nastava počinje 17. listopada 2005.

E-learning akademija (ELA) omogućuje stjecanje znanja o *e-learningu* kroz tri jednogodišnja *online* programa:

- *E-learning Management*
- *E-learning Tutoring*
- *E-learning Course Design*

Najveća je novost pokretanje sva tri programa na hrvatskom jeziku.

Upisom u novu generaciju *E-learning akademije* možete ostvariti **popust** od 20% za tri polaznika s iste ustanove.

Program Akademije prvi je program u Hrvatskoj u kojem se cjelokupna nastava izvodi Internetom, osim tri radionice koje se odvijaju u učionici. Programi su razvijeni i izvode se u suradnji sa *Sveučilištem British Columbia* iz Vancouvera, Kanada.

Program ***E-learning Management*** omogućuje stjecanje vještina i znanja potrebnih za učinkovitu implementaciju *e-learninga* u visoko obrazovanje u Hrvatskoj. Namijenjen je srednjem menadžmentu te administraciji u visokoškolskim ustanovama koje su u ranoj fazi implementacije *e-learninga* ili tek planiraju uvesti tehnologiju u nastavne postupke.

Program ***E-learning tutoring*** omogućuje stjecanje i razvijanje specifičnih znanja i vještina potrebnih za uspješno komuniciranje s udaljenim polaznicima te za poticanje njihove interakcije i pružanje odgovarajuće pomoći polaznicima u njihovu samostalnom radu. Namijenjen je profesorima, nastavnicima, instruktorima i tutorima, odnosno svima koji održavaju ili planiraju održavati nastavu u *online* okružju.

E-learning Course Design je program u kojem se razrađuju pitanja važna budućim autorima *online* edukacijskih sadržaja i nastavnih aktivnosti u *online* okružju te tehničkom i drugom osoblju koje osigurava podršku. Namijenjen je nastavnicima, tehničkom osoblju i drugom osoblju za podršku koji se žele baviti osmišljavanjem i razvijanjem *online* edukacijskih sadržaja i nastavnih aktivnosti.

Više o *E-learning akademiji*, programima i uvjetima upisa možete pročitati na adresi www.carnet.hr/ela ili nam se obratiti na e-mail adresu: ela@carnet.hr.

Intelektualno vlasništvo danas

Tihomir Katulić, dipl.iur.

Intelektualno vlasništvo jedan je od onih *buzzworda* koje možemo svakodnevno čuti iz usta političara, gospodarstvenika i znanstvenika. Ne prođe niti nekoliko dana, a da nas mediji ne podsjetu na tu nematerijalnu, eteričnu kategoriju vlasništva.

U svom nastupnom govoru za drugi predsjednički mandat bivši američki predsjednik Clinton najavio je ubrzan razvoj "ekonomije znanja" temeljene na zaštiti i eksploataciji intelektualnog vlasništva. Isto tako, tijekom tzv. Doha Runde pregovora Svjetske trgovinske organizacije (WTO) naročita je pozornost i publicitet posvećen Deklaraciji o TRIPS-u (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights), jednom od krovnih međunarodnih dokumenata koji formiraju svjetsku politiku zaštite prava intelektualnog vlasništva.

Posebno mjesto u sustavu svjetske zaštite intelektualnog vlasništva ima Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo - **World Intellectual Property Organization (WIPO)**. WIPO je jedna od specijaliziranih agencija Ujedinjenih Naroda, a među njezinim prioritetima jest promoviranje kreativne intelektualne aktivnosti i transfer tehnologije vezane uz intelektualno vlasništvo prema zemljama u razvoju radi ubrzanja ekonomskog, društvenog te kulturnog razvoja. Više o WIPO-u u okviru uz ovaj tekst.

Svakodnevno čitamo i slušamo vijesti o pljenidbama krivotvorene robe i policijskim racijama protiv osoba koje su na ovaj ili onaj način povrijedile nečije autorsko pravo. CARNetova CERT služba također je dugo vremena bila, uz ostale vrste računalnih incidenata, nadležna za suradnju i obradu incidenata koji su uključivali povredu nečijeg autorskog prava. Autorsko pravo je jedan od oblika intelektualnog vlasništva, a u ovom prikazu i ostalim tekstovima ovog broja pokušat ćemo prikazati vrste intelektualnog vlasništva kao i njegov značaj u, i kod nas sve značajnijoj, ekonomiji znanja.

Što je intelektualno vlasništvo?

Intelektualno vlasništvo odnosi se na pravo koje se ponekad veže uz izraz neke ideje ili uz neku drugu nematerijalnu stvar. Općenito govoreći, to pravo omogućuje nositelju prava ekskluzivni nadzor nad korištenjem intelektualnog vlasništva. Sam pojam intelektualnog vlasništva reflektira ideju da je intelektualno vlasništvo zapravo produkt uma, intelekta. Prava nad takvim proizvodom uživaju odgovarajuću zaštitu kod sudova kao da je riječ o konkretnom, materijalnom vlasništvu nad stvari.

Najpoznatiji oblici intelektualnog vlasništva uključuju patente, autorska prava, žigove. Patenti, žigovi i industrijski dizajn često se u teoriji odvajaju u posebnu skupinu prava intelektualnog vlasništva poznatu kao industrijsko vlasništvo. Autorsko pravo pokriva literarna i umjetnička djela poput pripovjedaka, pjesama, glazbe, filmova, arhitekturnog dizajna. Autorskom pravu susjedna prava pokrivaju prava umjetnika, izvođača, glazbenih producenata itd.

Prava intelektualnog vlasništva u većini država zaštićena su, odnosno traju, ograničeni vremenski period. Nositelj prava tako može ekskluzivno ekonomski eksploatirati prava samo određeno vrijeme. Ovakav gotovo monopolistički status nositelja prava intelektualnog vlasništva opravdan je ulogom koju razvoj i pronalazak novih tehnologija i znanja imaju u društvu, te se smatra opravdanom nagradom za trud pronalazača. Rana povijest patenata seže u Englesku i Veneciju 15. stoljeća, dok je autorsko pravo na knjigama i tiskanom sadržaju zaživjelo usporedo sa širenjem tiskarskog stroja. 1662. u Engleskoj je donešen i prvi zakon, "Licencing Act" kojim je utvrđen registar objavljenih knjiga i koji je od izdavača tražio pohranu primjerka knjige u centralnom arhivu. Prvi moderni međunarodni propis koji se bavio pitanjima intelektualnog vlasništva svakako je Bernska konvencija iz 1886. koja je postavila temelj današnjoj zaštiti intelektualnog vlasništva.

Što je sa znanstvenim otkrićima? Znanstvena otkrića, navodi Konvencija Svjetske organizacije za

intelektualno vlasništvo, nisu isto što i izumi. Ženevska konvencija o međunarodnom bilježenju znanstvenih otkrića definira znanstveno otkriće kao prepoznavanje fenomena, svojstava ili zakona materijalnog svemira koja dotad nisu bila propisana i verificirana. Izumi, inovacije su nova rješenja za specijalne tehničke probleme.

Zaštita intelektualnog vlasništva

Koja prava ima nositelj intelektualnog vlasništva, i koje su mu mjere na raspolaganju ukoliko bi mu prava bila ugrožena? Ekskluzivna prava vezana uz intelektualno vlasništvo u pravilu se dijele u dvije kategorije, ona koja omogućuju ekskluzivno pravo na umnožavanje (reprodukciju) zaštićenog djela (npr. autorsko pravo), te ona koja dopuštaju sprječavanje drugih u korištenju određenog zaštićenog djela (npr. patenti ili žigovi). Postoje i još specijaliziranija tzv. *sui-generis* ekskluzivna prava, poput dizajna elektroničkih sklopova i prava vezanih uz informacije iz baza podataka.

Prava koje nositelj intelektualnog vlasništva ima različita su s obzirom na objekt intelektualnog vlasništva, dužinu trajanja prava vezanih za konkretan objekt kao i ograničenja tih prava. Najčešće se kod prikaza upotrebljava podjela po objektu intelektualnog vlasništva.

U pravilu najčešći oblik zaštite koji svjetski sustavi zaštite intelektualnog vlasništva pružaju jest zaštita od neovlaštenog umnožavanja. Ponekad sustavi zaštite idu i dalje, pružajući pravo nositelju intelektualnog vlasništva i da spriječi neovlaštene osobe od drugih radnji koje bi mogle ugroziti njegova prava. Ipak, većina ekskluzivnih prava su u svojoj biti dozvola nositelju prava da tuži prekršitelja. Učinak ove zaštite jest da će potencijalni korisnici objekta zaštite zapravo od nositelja prava tražiti dozvolu za korištenje. Davanje te dozvole, često uz naplatu, često se naziva licenciranjem.

IT i IP

Posljednjih nekoliko desetljeća na području zaštite intelektualnog vlasništva najveći je trag ostavio brz razvoj IT industrije. Još sedamdesetih godina prošlog stoljeća vođene su prve javne debate o pravnoj prirodi zaštite koja treba biti pružena računalnim programima. Na raspolaganju su bile mogućnosti korištenja autorskopravne zaštite, zatim odredbe patentnog prava kao i mogućnost uspostavljanja specijalnog *sui generis* sustava zaštite. Na kraju je prevagnula okolnost da je softver u biti pisani (tipkani) sadržaj, poput literarnih djela, i neovisno o njegovoj specifičnoj namjeni predviđena je autorskopravna zaštita. Odluka o tome donesena je na zajedničkom sastanku ekspertnih skupina WIPOa i UNESCO-a u ožujku 1985., a ubrzo je uslijedilo donošenje Zakona po zemljama članicama tih organizacija. I Hrvatska, kroz svoj Zakon o autorskom pravu i pristupanje Konvenciji o kibernetičkom kriminalu, slijedi trend davanja autorskopravne zaštite računalnim programima. Naravno, iako pisci računalnih programa mogu računati na autorskopravnu zaštitu, ideje i koncepti sadržani u računalnim programima koji rješavaju određene tehničke probleme ili daju nova tehnička rješenja također mogu računati i na patentnu zaštitu.

Slično je i s korištenjem računala za procesiranje informacija i stvaranje djela koja bi inače bila zaštićena autorskim pravom (npr. korištenje računala za skladanje glazbe, slikarstvo itd.) Na drugom sastanku ekspertne skupine WIPO-a i UNESCO-a u Parizu 1982. glavni zaključci sastojali su se u priznanju autorskopravne zaštite svim djelima nastalim korištenjem računala, i širenjem odredaba o mogućnosti isključenja trećih iz korištenja tih djela kroz nove, za modernu IT industriju, specifične načine upotrebe (uz već otprije poznate). Bez obzira na to koliko je sofisticirano ili moćno računalo koje je korišteno za nastanak djela, ono je ipak samo oruđe, a autor djela nastalog putem računala je osoba koja je zamislila djelo i dala instrukcije računalnim operaterima prilikom kreacije djela. Naravno, ako je rad programera bio kreativne prirode do te mjere da je programer aktivno pridonio nastanku djela, tada će se programer smatrati koautorom.

Kapitalizacija ili napredak

Premda je prvotna zamisao kod propisa vezanih uz intelektualno vlasništvo bila zaštita pronalazača i znanstvenika s ciljem zaštite kreativnih procesa u korist društva u cjelini, s vremenom je, kroz povećanje stupnja zaštite i trajanja zaštite ovaj koncept doveden do zapravo suprotnog učinka. U nekim poljima, smatraju zagovornici reforme sustava zaštite intelektualnog vlasništva, primjerice patentnog prava, odnosno industrijskog vlasništva, prestroga i vremenski preduga zaštita dovela je do učinka usporavanja inovacije i napretka.

Brojni pokreti alternativne zaštite intelektualnog vlasništva s manje naglašenom komercijalnom komponentom izbili su početkom devedesetih godina prošlog stoljeća kao reakcija na sve viši stupanj kapitalizacije intelektualnog vlasništva i sve tvrđe i ekstenzivnije metode zaštite.

Jedan od takvih projekata iz sredine devedesetih godina prošlog stoljeća je Creative Commons (<http://creativecommons.org>). Creative Commons licenca zapravo je skup od jedanaest mogućih uvjeta pod kojima autori mogu zaštititi svoje djelo, a istovremeno omogućiti besplatnu reprodukciju autorskih djela svima zainteresiranima u edukacijske i druge društveno korisne svrhe.

Još ranije, sredinom osamdesetih, u svom proklamatskom tekstu o GNU/*Open Source pokretu* (i konzekventno licenci) osnivač i jedan od najglasnijih proponenata *Open Source pokreta* Richard M. Stallman pokrenuo je inicijativu "slobodnog softvera", odnosno takvog licenciranja u kojem se autori softvera odriču svojih materijalnih prava na softver. Stallman smatra da komercijalni softver zapravo usporava napredak društva kroz visoke cijene korištenja. Softver izdan pod GNU/*Open Source licencom* slobodan je, bez ikakve naknade, za korištenje i distribuciju. Operativni sustav Linux i velik broj programa za taj sustav izdani su i izdaju se pod GNU/*Open Source licencom*.

Često su ga napadali jaki korporativni krugovi koji po definiciji zastupaju beskompromisnu kapitalizaciju intelektualnog vlasništva, no Stallmanov pokret danas je jedan od zanimljivijih inicijativa na području politike zaštite intelektualnog vlasništva.

Uvažavati napore velikih gospodarskih subjekata koji ulažu značajna sredstva u razvoj novih tehnologija ne bi trebalo značiti istovremeno zanemariti i opću društvenu korist. Upravo kroz modifikacije postojećeg čvrstog sustava zaštite intelektualnog vlasništva treba omogućiti društvu u cjelini da napreduje zahvaljujući tehnološkom napretku, budući da dobrobit društva u cjelini sasvim sigurno treba imati prednost nad (potpuno legitimnim) partikularnim materijalnim interesima.

Razgovor sa prof. dr. Igorom Glihom, profesorom Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

1. Budući da se u posljednje vrijeme i na hrvatskim fakultetima koristi sve više elektroničkih edukacijskih materijala koje su proizveli sveučilišni nastavnici i objavili ih na internim ili javnim stranicama sveučilišta te ih koriste u provedbi nastave, možete li nam objasniti kakva prava imaju autori tih materijala te na koji ih način mogu (moraju) štiti? Postoji li u Hrvatskoj pravna regulativa za zaštitu prava autora takvih materijala? Tko je vlasnik tih materijala ? Autor ili fakultet, odnosno sveučilište?

"Edukacijski materijali" u pravilu su autorska djela, tj. ispunjavaju pretpostavke da se radi o intelektualnim tvorevinama individualnog karaktera iz područja književnosti, znanosti i umjetnosti. Autorsko djelo uživa zaštitu bez obzira na način i oblik izražavanja, pa time i medij na kojem je sadržano. Autor ima jednako pravo glede svojeg autorskog djela (a to je pravo činiti sa svojim autorskim djelom i koristima od njega što god ga je volja i sve druge spriječiti od toga da se služe njegovim djelom bez posebnog dopuštenja) izraženog na papiru ili digitalnom obliku. Za nastanak autorskog prava, time ujedno i prava na zaštitu, nije potrebna nikakva formalnost ni registracija, dovoljno je da je autorsko djelo stvoreno. "Edukacijski materijali" kao posebna kategorija autorskog djela ne postoje i na njih se primjenjuju sva pravila kao i za druga autorska djela, a činjenica da se nalaze na računalnoj mreži ne mijenjaju njihov autorskopравни status te se njima može služiti u onoj mjeri u kojoj to autor dopusti. Autor ima pravo na zaštitu privatnopravnim (građanskopravnim) kaznenopravnim, prekršajnopravnim i upravnopravnim sredstvima, a hoće li se pravom na zaštitu svojeg autorskog prava služiti ili ne ovisi o njegovoj volji. Treba razlikovati pravo vlasništva na materijalu na kojem je autorsko djelo sadržano od autorskog prava na tom djelu. Netko može biti vlasnik npr. knjige, diska itd. na kojem je autorsko djelo sadržano, ali nema samim time i autorsko pravo. Dakle, ako netko i jest vlasnik autorskog djela ne znači da ima i autorsko pravo tj. pravo koristiti autorsko djelo npr. umnožavanjem, distribuiranjem, stavljanjem djela na raspolaganje javnosti i itd. Nositelj autorskog prava je uvijek autor, a ne pravne osobe (pa ni fakulteti odnosno sveučilišta), one se mogu autorskim djelom koristiti samo na temelju posebnog odobrenja autora koje može biti sadržano u ugovoru o radu ili kojem drugom pravnom aktu kojim se uređuju odnosi između autora i pravnih osoba.

2. Možete li našim čitateljima pojasniti razliku između autorskih prava i intelektualnog vlasništva po pitanju edukacijskih materijala?

Intelektualno vlasništvo je širi pojam, te uz autorsko pravo obuhvaća i prava srodna autorskom (njima se štite izvedbe - pravo umjetnika izvođača, fonogrami - pravo proizvođača fonograma, videogrami - pravo proizvođača videograma, radiodifuzijska emitiranja - pravo organizacija za radiodifuziju, baze podataka - pravo proizvođača baza podataka, izdanja - pravo nakladnika) te pravo industrijskog vlasništva kojima se štite izumi putem patenta, žigovi, industrijski dizajn, oznake zemljopisnog podrijetla, know-how, topografija integriranih krugova. "Edukacijski materijali" uz autorsko pravo mogu sadržavati i druga prava iz kruga intelektualnog vlasništva te njihova neovlaštena uporaba može dovesti do istodobne povrede više prava iz tog kruga.

3. Postoje li na hrvatskim sveučilištima jedinstvena praksa oko vlasništva nad elektroničkim edukacijskim materijalima nastalim i korištenim na fakultetima ili svatko radi prema vlastitim pravilima? Što je dobro u našoj praksi, a što loše?

Sva autorska djela pa i "elektronički edukacijski materijali" pripadaju njihovim autorima, tj. autorsko pravo pripada autorima i oni odlučuju kako će se njihova djela koristiti. Odluči li autor prepustiti učilištu iskorištavanje svojeg prava ono će moći u skladu s prepuštenim pravom koristiti to djelo i u elektroničkom obliku te putem računalnih mreža. Po mojem saznanju nema jedinstvene prakse uređivanja odnosa između autora i učilišta kao i uvjeta pod kojima se može pristupiti

materijalima na računalnim mrežama. Postoji li praksa koja negira pravo autora i bez njegova dopuštenja omogućava pristup autorskim djelima ona ne samo što bi bila loša nego bi bila i protupravna te bi mogla izazvati i krivičnu odgovornost.

4. Imate li prijedlog kako riješiti upravljanje intelektualnim vlasništvom nad nastavnim materijalima na nacionalnom nivou?

Autorsko pravo kao i ostala prava iz skupine prava intelektualnog vlasništva uređena su u Hrvatskoj modernim zakonima prilagođenim "informatičkom društvu". Neki posebni prijedlozi na toj razini nisu potrebni. Univerzalno rješenje pitanja dostupnosti nastavnih materijala ne postoji, i mogu se zamisliti različite mogućnosti kojima bi se omogućila njihova dostupnost studentima. Međutim, ni jedno se rješenje ne smije bazirati na dostupnosti nastavnih materijala protivno volji autora. Mogao bi se stvoriti sustav koji bi autore poticao da prepuštaju korištenje svojih autorskih djela učilištima koja bi omogućavala pristup putem računalnih mreža. Stvaranje takvog sustava podrazumijeva i postojanje financijskih sredstava za plaćanje autorskih naknada ali i troškova vezanih uz omogućavanje dostupnosti nastavnih materijala. Hoće li se ta sredstva osiguravati putem neposredne naplate usluga pristupa, ili posredno putem školarina, članarina ili sl., ili će se pak s korisnika/studenata prebaciti na državu ili koga drugoga pitanje je mogućnosti, a u krajnjoj liniji i političke odluke.

5. Kako je pitanje autorskih prava za nastavne materijale riješeno na vašem, Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu? Jeste li ste zadovoljni s tim rješenjem i znadete li za još neke zanimljive primjere s naših fakulteta.

Pravni fakultet u Zagrebu ima vlastitu nakladničku djelatnost unutar koje izdaje veći broj udžbenika i drugih nastavnih materijala. Cijela nakladnička djelatnost se osniva na slobodnom ugovaranju između Fakulteta i autora pojedinih djela. Naravno, ima velik broj nastavnih materijala koje izdaju komercijalne nakladničke kuće koji su, po mojem mišljenju, u pravilu preskupi. Razlog je tomu, po riječima nakladnika, velik broj neovlašteno umnoženih (fotokopiranih, skeniranih...) primjeraka tih materijala, pa se u cijenu unaprijed uračunava taj gubitak jer u protivnom ne bi bila moguća nakladnička djelatnost. Procjena takvog gubitka je možda u nekim slučajevima pomalo i pretjerana. S druge strane, studenti ne kupuju udžbenike jer su preskupi pa se čini da je to zatvoreni krug iz kojeg nema izlaza. Nakladnička djelatnost fakulteta čini se da pridonosi legalnoj dostupnosti nastavnih materijala studentima i smanjenju neovlaštenog kopiranja.

6. Nama se čini zanimljiv primjer Visoke škole za turistički menadžment u Šibeniku koja je otkupila autorska prava od nastavnika i nastavne materijale objavila na javnom web sjedištu škole? Što mislite o tom primjeru te da li bi ste i ostalim visokoškolskim ustanovama preporučili isto?

Navedeni primjer svakako je zanimljiv i praktičan. Međutim, on ne bi smio služiti kao osnova za prisiljavanje autora nastavnih materijala da su dužni sklapati ugovore kojima prepuštaju iskorištavanje autorskih djela učilištima, autori to moraju činiti slobodnom voljom nalazeći pri tom svoj interes. Nadalje, nisu svi nastavni materijali pogodni za objavljivanje na webu, pa smatram da taj primjer ne bi mogao biti univerzalno rješenje za pitanje dostupnosti svih nastavnih materijala, nego kao jedan od vrlo prihvatljivih načina dostupnosti odgovarajućih materijala. Pri tom se mora imati na umu da je učilište ovlašteno odrediti pravila pristupa takvim materijalima, je li je taj pristup besplatan ili naplatan, odnosno sadržava li školarina i naknadu za ovlašten pristup nastavnim materijalima ili se on posebno plaća, ili je pak slobodan za studente tog učilišta ili koja god druga mogućnost.

Intervju s mr. sc. Mladenom Vukmirom

O zaštiti autorskog prava nad edukacijskim elektroničkim materijalima te posljedicama njegova kršenja razgovarali smo s mr.sc. Mladenom Vukmirom i pokušali saznati kako su ta pitanja regulirana u Hrvatskoj.

1. Možete li nam objasniti na koji se način prema hrvatskim zakonima može zaštititi autorsko pravo na elektroničkim edukacijskim materijalima? Komu se autori mogu obratiti i što moraju učiniti?

Zaštita autorskog prava u Republici Hrvatskoj regulirana je Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima koji je donesen 2003. godine, i svojim je odredbama zamijenio Zakon o autorskom pravu iz 1991. godine kojeg je Republika Hrvatska bila preuzela iz starog sistema, a od međunarodnih ugovora, potrebno je spomenuti da se na Hrvatsku protežu i odredbe Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela, kao temeljne, ali i odredbe drugih konvencija iz ovog područja. Isto tako, hrvatsko autorsko pravo je usklađeno s europskim.

Da bismo govorili o zaštiti autorskog djela, potrebno je odrediti što se u hrvatskom pravu uopće smatra autorskim djelom. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima definira ga kao originalnu intelektualnu tvorevinu iz književnog, znanstvenog i umjetničkog područja koja ima individualan karakter, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu. To su, dakle, svojstva koja djelo mora sadržavati da bi se smatralo izvornim autorskim djelom. U jednoj od uvodnih odredbi Zakon navodi što bi se osobito smatralo autorskim djelima, te među njima ističe jezična djela, u koja se ubrajaju pisana djela, govorna djela te računalni programi. Dakle, u većini slučajeva, elektronički edukacijski materijali bi se mogli uvrstiti u ovu grupu zaštićenih djela. Međutim, opće je pravilo da ideje, postupci, metode rada ili matematički koncepti, kao takvi, nisu zaštićeni autorskim pravom, a postoje i druge iznimke određene Zakonom.

Autorsko pravo, prema navedenom Zakonu, pripada po svojoj naravi, fizičkoj osobi koja stvori autorsko djelo, i to činom samog stvaranja autorskog djela. To bi značilo da autor, u ovom slučaju elektroničkog edukacijskog materijala, nema zakonsku obvezu bilo kakve prijave ili registracije autorskog djela, već je ono, kao takvo, zaštićeno samim nastajanjem. Pravna osoba se ne može ni zakonski, ni faktički smatrati autorom. Međutim, nema zapreka da pravna osoba bude nositelj određenih autorskih ovlaštenja, poglavito onih imovinske naravi, na temelju odgovarajućeg ugovora s autorom.

Mislim da je važno napomenuti kako se naš novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima temelji na teorijskim postavkama različitim od ranijeg Zakona, što je za posljedicu imalo određene sadržajne i terminološke promjene, primjerice glede raspolaganja autorskim pravom. Zakon izričito propisuje da se autor ne može odreći svog autorskog prava ili ga prenijeti na drugu osobu, s izuzetkom nasljeđivanja. Međutim, svako drugo raspolaganje autorskim pravom koje nije zabranjeno, Zakonom je dopušteno. Tako primjerice, Zakon, govori o davanju dopuštenja za korištenje djela ili o osnivanju prava iskorištavanja autorskog djela. Važno je naglasiti da svi autorskopравни ugovori moraju biti sastavljeni u pisanom obliku, uz zakonsku iznimku tzv. Malih nakladničkih ugovora koji se odnose, npr. na članke, fotografije i slične autorske priloge u tiskovinama i drugim publikacijama. Kad govorimo o edukacijskim materijalima, autorskopравни ugovori koje bi valjalo spomenuti su Nakladnički ugovor i Ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi koji su uređeni Zakonom.

Ostvarivanje autorskog prava (koje obuhvaća i naplatu naknade za korištenje djela, davanje određenih odobrenja za korištenje, ako su potrebna itd.) obavlja autor, odnosno nositelj prava osobno ili putem zastupnika, a zastupnik može biti odvjetnik, specijalizirana pravna osoba za ostvarivanje autorskog prava, te u određenim slučajevima – Udruga za kolektivno ostvarivanje

prava.

2. Postoji li razlika između zaštite elektroničkih nastavnih materijala i materijala otisnutih na papir?

Pravno, takva razlika ne postoji. Nastavni materijali koji se smatraju autorskim djelom zaštićeni su u jednakoj mjeri, budući da Zakon izričito propisuje zaštitu autorskih djela bez obzira na način ili sredstvo njihova izražavanja, medij na kojem su fiksirana ili oblik u kojem se pojavljuju. Međutim, sasvim je jasno da postoje određena posebna pravna rješenja glede zaštite autorskih djela u elektroničkom obliku upravo zbog specifičnosti njihova oblika izražavanja, a i povreda kojima su podložna.

Tako su, primjerice, pojavom elektroničkih medija i naročito Interneta otvorene nove mogućnosti stvaranja i iskorištavanja autorskih djela, ali i njihovih povreda. U tom smislu spomenuo bih odredbu Zakona o tzv. stavljanju autorskog djela na raspolaganje javnosti bežično ili putem žica, što se odnosi upravo na iskorištavanje autorskih djela putem Interneta.

Glede elektroničkih edukacijskih materijala u obliku softvera, napomenuo bih kako novi Zakon sadrži i posebne odredbe o zaštiti baza podataka i računalnih programa, s obzirom na specifičnosti autorskih djela takve vrste. Računalni program, kao i svako drugo autorsko djelo, zaštićen je pod općim zakonskim pretpostavkama kao jezično djelo, uključujući i pripremni dizajnerski materijal. Posebno je istaknuto da se povreda autorskog prava na računalnom programu čini osobito distribucijom primjerka računalnog programa za koji se zna ili ima razloga vjerovati da je primjerak kojim je povrijeđeno tuđe pravo, zatim posjedovanjem takvog primjerka, isto tako distribucijom ili posjedovanjem sredstva kojim se onemogućuje zaštita računalnog programa, primjerice određene lozinke, postupcima ili hardverskim komponentama koji služe sprječavanju neovlaštenog umnožavanja ili drugih zlouporaba softvera.

3. Koji su se novi problemi zaštite autorskog prava pojavili pojavom elektroničkih nastavnih materijala?

Nažalost, osim svih prednosti koje nam donose elektronički mediji, upravo su te prednosti vrlo često i nedostaci vezani uz zaštitu sadržaja pohranjenih na njima. Kao što svi vrlo dobro znamo, CD-i i DVD-i su danas uz svoju nisku cijenu, pristupačni širokim masama, te samim time uz posjedovanje odgovarajuće opreme, od jednog izvornika autorskog djela u elektroničkom obliku, moguće je proizvesti nebrojeno mnogo kopija bez osjetnog gubitka na njihovoj kakvoći. U Hrvatskoj se takve reprodukcije obično obavljaju u kućnoj radinosti, teško se otkrivaju, kao i počinitelji takvih povreda. Također, ako se radi o neznatnim povredama, primjerice, nekoliko neovlaštenih kopija ili njihovoj maloj vrijednosti, autoru se obično ne isplati pokretanje sudskih postupaka zbog prevelikih troškova u odnosu na visinu naknade koja mu zakonski pripada. Zakon, štoviše, sadrži određene iznimke kada je dopušteno umnožavanje, odnosno kopiranje autorskog djela pod strogo ograničenim uvjetima propisanim Zakonom. Takvo bi umnožavanje bilo dopušteno samo fizičkim osobama i samo za vlastite potrebe koje nisu komercijalne naravi, te naravno, da takva kopija nije pristupačna ili namijenjena javnosti. Isto tako, dopušteno je fotokopirati dijelove knjige, a cijelu samo ako je ista rasprodana na tržištu dvije godine. Međutim, takvo pravo na privatnu kopiju je izričito isključeno kod računalnih programa, kod kojih pak postoji pravo na tzv. sigurnosnu, odnosno back-up kopiju.

Danas smo, također, sve više svjesni, da je Internet izvor iznimno jednostavnog načina prenošenja podataka, «skidanja» zaštićenih sadržaja s Mreže bez naknade, s malim mogućnostima nadzora takvih povreda.

4. Što učiniti ukoliko primijetimo da nam je povrijeđeno autorsko pravo na elektroničkim edukacijskim materijalima? Komu se u tom slučaju valja obratiti?

U slučajevima povrede autorskog prava, autoru je u hrvatskom zakonodavstvu pružena trostruka zaštita, i to građanskopravna, prekršajna i kaznenopravna.

Građanskopravna zaštita prema Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima ovlašćuje autora da od osobe koja je njegovo pravo povrijedila zahtijeva prestanak povrede, naknadu štete, plaćanje naknade za neovlašteno korištenje, plaćanje zakonom određenog penala, vraćanje stečenog bez osnove, utvrđivanje učinjene povrede, kao i objavu pravomoćne presude kojom je sud, makar i djelomično, udovoljio zahtjevu usmjerenom na zaštitu prava autora. Ovakvi zahtjevi ostvaruju se tužbom u parnici pred nadležnim sudom, što bi u našem pravnom sustavu bio Trgovački sud.

Zakon sadrži i odredbe o prekršajnoj odgovornosti zbog počinjene povrede autorskog ili nekog od srodnih prava. Propisana je novčana kazna od 5.000,00 do 50.000,00 kuna za pravnu osobu i istovremeno kazna za odgovornu osobu u pravnoj osobi od 2.000,00 do 10.000,00 kuna. Za fizičku osobu koja počini takav prekršaj također je propisana novčana kazna od 2.000,00 do 10.000,00 kuna. Dvostruke kazne su propisane za prekršaje počinjene radi stjecanja imovinske koristi. Veliku ulogu u ostvarivanju prekršajne zaštite ima Državni inspektorat Republike Hrvatske.

Treća vrsta zaštite propisana je Kaznenim zakonom, koji za kazneno djelo povrede prava autora ili umjetnika izvođača propisuje novačnu kaznu, pa i kaznu zatvora do 3 godine. Za kvalificirani oblik takvog kaznenog djela, tj. ako je kaznenim djelom priskrbljena protupravna imovinska korist ili učinjena šteta u vrijednosti od 30.000,00 kuna i više, propisana je kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina. Kazneni postupak inicira se kaznenom prijavom policiji ili Državnom odvjetništvu.

S obzirom na složenost i osebnost ove grane prava uvijek bih preporučio angažiranje usluga specijaliziranih odvjetnika, jer specifičnosti svakog pojedinog slučaja zahtijevaju drugačiji pristup, te će stručna osoba poput odvjetnika znati odabrati najbolji put za ostvarivanje ili pak zaštitu autorskog prava.

Također, uslijed trajanja i troškova navedenih postupaka, preporučljivo je uputiti osobe u sporu da ga pokušaju riješiti i na neke druge, tzv. alternativne načine, kao što su mirenje, arbitraža, nagodba itd.

5. Imate li kakvih primjera iz prakse, vezanih uz zaštitu nastavnih materijala?

Nastavni materijali u elektroničkom obliku atraktivni su su potencijalnim povrediteljima zbog razloga o kojima smo govorili u prethodnim pitanjima. Osim neovlaštenog korištenja ili umnožavanja, kao najčešćeg načina povrede autorskog prava, postoje i brojne druge vrste povreda specifične za pojedine vrste autorskih djela ili pak pojedina prava autora ili druga prava intelektualnog vlasništva. Česti su slučajevi da se istim činom povređuju različita prava intelektualnog vlasništva, primjerice autorsko pravo i pravo žiga ili poslovne tajne itd. Poznat mi je, primjerice, slučaj interaktivne edukativne računalne igre za učenike osnovnih škola u kojem se postavilo pitanje zaštite njenog naziva, kao naziva autorskog djela – računalnog programa, ali istodobno i registriranog žiga, koji ukazuje na sve potencijalne probleme s kojima se može suočiti autor elektroničkih edukativnih materijala.

Pitanje autorskih prava u online predavanjima: Trenutak u vremenu

Lori-Ann Claerhout, Sveučilište Athabasca

(poglavlje iz knjige Theory and Practice of Online Learning)

U Kanadi, kao i u drugim modernim, tehnološki razvijenim zemljama, politika autorskih prava stalno se mijenja. Otkako je 1924. godine stupio na snagu, *Kanadski zakon o autorskim pravima* preživio je pojavu mnogih novih tehnoloških otkrića: fotokopirnog aparata, radija i televizije, opreme za audio i videosnimanje, te glavnih i osobnih računala. U današnje vrijeme međutim, tehnološki napredak na području telekomunikacija, primjerice razvoj Interneta, otežava primjenu Zakona. Budući da online predavači koriste nove elektroničke tehnologije, oni bi trebali imati glavnu riječ u reformi Zakona o autorskim pravima. Sudjelujući u savjetovanjima o autorskim pravima, online predavači igraju važnu ulogu u postizanju ravnoteže između prava autora i korisnika. Ako u razvoju svojih online predavanja poštuju propisana autorska prava, predavači mogu senzibilizirati studente na tradicionalna prava autora i korisnika, te na pitanja intelektualnog vlasništva u elektronskom svijetu.

Zakon o autorskim pravima

Ono što Vam ne pripada, neće ni postati Vaše kad to skinete s web sjedišta

Većina vlasnika web sjedišta koja nude slobodan pristup smatraju da je prava funkcija Interneta učiniti materijal dostupnim bilo kojem korisniku, koji ga tada može iskoristiti u bilo koju svrhu. Za razliku od njih, komercijalna web sjedišta vide Internet kao još jedan izvor prihoda.

U Kanadi, autorskim su pravom zaštićeni svi izvorni materijali zabilježeni u fiksnom obliku. Ti oblici uključuju papir, audio i videovrpce, platno, fotografski papir, web sjedišta i e-mail. Zbog toga je svaki izvorni materijal, bilo da se šalje e-mailom ili stavlja na web sjedište zaštićen autorskim pravima. Korištenje materijala koji se nalazi na nekom web sjedištu ili je sadržan u e-mailu u bilo koju svrhu osim izravnog pregleda, može se smatrati kršenjem autorskih prava, osim ako nije drugačije navedeno.

Nadležnost i odredba o slobodnoj upotrebi

E-obrazovanje, kao i drugi oblici obrazovanja na daljinu, podliježu Zakonu zemlje u kojoj se dotična obrazovna institucija nalazi. Unatoč tome, Zakon o autorskim pravima u Kanadi često se miješa s američkim Zakonom. Odredba američkog Zakona o autorskim pravima kojom se u određenim situacijama dopušta slobodna upotreba izvornih materijala, inače zaštićenih Zakonom, često se navodi kao razlog korištenja materijala bez dozvole autora¹. Ova odredba Zakona ne primjenjuje se u Kanadi. Kanadski zakon temelji se na drugačijem zakonskom okviru.

Kanada je, kao i većina drugih zemalja, potpisnica Bernske konvencije (1976.), koja jest osnova na području autorskih prava. Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (WIPO) nudi najbolje praktične savjete zemljama potpisnicama, kako bi promovirala međunarodno razumijevanje pitanja autorskih prava. Sjedinjene Američke Države odgovorile su na WIPO sporazume iz 1996. godine uvođenjem kontroverznog Zakona o autorskim pravima u digitalnom mileniju (*Digital millenium Copyright Act*)². Kanadska vlada upravo razmatra moguće promjene *Kanadskog zakona o autorskim pravima*.

Reforma Kanadskog zakona o autorskim pravima

U svom govoru na prvoj sjednici 38. saziva Parlamenta generalni guverner obećao je provođenje reforme Kanadskog zakona o autorskim pravima kako bi se on uskladio sa suvremenim pogledom na pitanje digitalnih autorskih prava. U izvještaju kanadskog Ministarstva gospodarstva, naslovljenom *Potporna kulturi i inovacijama: Izvještaj o odredbama i provođenju Zakona o autorskim pravima*

(2002.), (u daljnjem tekstu *Izvještaj o Zakonu iz 2002.*) govori se o dijelovima Zakona koja je potrebno preispitati³. U sadašnjem Zakonu (1924., revidiran) nedovoljno jasno su regulirana pitanja korištenja aktivnih linkova (*hotlinking*) i odgovornost Internet servera. *Izvještaj o Zakonu iz 2002.* godine također je potaknuo pitanje proširenja opsega primjene odredbe Zakona o autorskim pravima kojom se dopušta slobodna upotreba izvornih materijala, inače podložnih autorskom pravu kako bi ona bila više u duhu američke prakse. Obveza poštivanja amandmana na *Kanadski zakon o autorskim pravima*, donesenih 1997. godine, te WIPO sporazuma o autorskim pravima⁴ omogućila je usklađivanje vrednovanja ovog Zakona s onima u više od 150 zemalja u kojima se koristi Internet.

Michael Geist tvrdi da "će digitalna autorska prava postati središnje pitanje kad vlada definira mjere tehničke zaštite (koja koristi enkripciju kako bi se ograničila autorska prava djela u digitalnom obliku) i odgovornost pružatelja Internet usluga kao ključna pitanja. Štoviše, pitanja autorskih prava fotografa, te autorska prava na području obrazovanja postala su glavni prioriteti." (2002.)

Ostala pitanja koja je potrebno razmotriti u sklopu rasprave o Zakonu o autorskim pravima su duljina trajanja autorskih prava, privatno reproduciranje, autorska prava vezana za tradicionalno znanje, te zaštita baza podataka (Ministarstvo gospodarstva, 2002.).

U raspravi o autorskim pravima središnje pitanje je kako postići ravnotežu između prava autora te prava korisnika materijala zaštićenog Zakonom o autorskim pravima. U *Izvještaju o Zakonu iz 2002.* godine nalazimo: "Autorsko pravo je pravo autora izvornog djela (te nekih drugih sadržaja) da dopusti ili zabrani određene vidove upotrebe djela, ili da mu bude isplaćena naknada za korištenje djela. To može biti ekskluzivno pravo kontrole određenih vidova upotrebe, kao što je reprodukcija, ili pravo na naknadu kao što je obraćanje publici ili javno izvođenje zvučne snimke.

Primjena Zakona na obrazovanje na daljinu

Kanadsko Ministarstvo gospodarstva prepoznaje "važnost reforme Zakona o autorskim pravima za upravljanje znanjem" (Ministarstvo gospodarstva, 2002.), te ujedno prepoznaje i da korisnici i potrošači žele jasna pravila djelovanja u današnjem elektronski određenom svijetu. Sadašnji Zakon ne sadržava nikakve odredbe za upravljanje znanjem u obrazovanju na daljinu, za obrazovanje izvan učionica ili za *face-to-face* predavanja.

Na Sveučilištu Athabasca, na kojem se tradicionalne metode obrazovanja na daljinu primjenjuju od ranih osamdesetih godina prošlog stoljeća, odredbe o autorskim pravima koje su se primjenjivale na tiskane materijale sada se primjenjuju u online obrazovnom okruženju. Temelj svega je dužan oprez prema poštivanju autorskih prava. Za svako djelo zaštićeno autorskim pravima koje se koristi u nekom kolegiju, postoji posebno dopuštenje za korištenje, a od sredine 1990-ih, takav dokument postoji i u elektronskom obliku. Ti se dokumenti pohranjuju u evidencijske svrhe (na primjer, u svrhu pružanja informacija o nekom kolegiju), te u svrhu pravne zaštite.⁵

Upotreba

Pitanje upotrebe linkova

Upotreba aktivnih linkova (*hotlinks*) preoblikovalo je obrazovne materijale koji se koriste u obrazovanju na daljinu. U vrijeme nastanka ovog članka ne postoji nijedan kanadski zakon koji se bavi pitanjima povezivanja s drugim web sjedištima putem aktivnih i dubokih linkova (*hotlinking i deep-linking*). No taj problem postoji i na međunarodnoj razini, a njegovo rješenje moglo bi ograničiti pristup materijalu putem online predavanja. Correy Murray, pomoćnik urednika novina *eSchool News*, piše da „do tzv. dubokog povezivanja (*deep linking*) dolazi kad predavač ili neka druga osoba kreira link kojim zaobilazi početnu stranicu nekog web sjedišta, te osigurava izravan pristup specifičnoj stranici unutar nekog web sjedišta.“

(2002.; vidi također Delio, 2002. a).

Murray priznaje da se ni američki zakoni ne bave tim pitanjem, iako neki online izdavači kažu drugačije. „Protivnici dubokog povezivanja tvrde da web sjedišta gube značajan prihod od

oglašavanja ako korisnici nisu obavezni najprije posjetiti početnu stranicu tog web sjedišta.“ (Murray, 2002.).

Murray na sljedeći način analizira predviđanja odvjetnika za intelektualno vlasništvo, Harveya Jacobsa, o mogućim tužbama zbog dubokog povezivanja: „On vidi dvije moguće strategije koje bi protivnici ove prakse mogli upotrijebiti na sudu: prvo, mogli bi tvrditi da je duboko povezivanje oblik nedopuštenog korištenja nečijeg vlasništva, te da posjetitelji koji na ovaj način dolaze na neko web sjedište ne mogu svjesno pristati na uvjete korištenja tog sjedišta, koji su inače navedeni na početnoj stranici nekog web-mjesta.“ (Murray, 2002.) Kritičari tvrde da nelinearna struktura Interneta isključuje postojanje hijerarhije koju implicira pojam „duboko povezivanje“, budući da svaka web stranica postoji sama za sebe, a ipak je povezana s drugim stranicama.

U slučaju *Kelly protiv Arribe* (2002.), Deveti okružni prizivni sud u San Franciscu zaključio je da „tražilica koja stvara link s materijalom zaštićenim autorskim pravima tako što ga prikaže u novom prozoru korisnikovog web preglednika, krši prava vlasnika autorskih prava.“ (Delio, 2002.b).

Prikazivanje materijala u novom prozoru (*framing*) korisnikova web-preglednika tehnički se znatno razlikuje od povezivanja korisnika s tim materijalom. Putem *framing*-a se web-stranica treće osobe izravno uključuje u stranicu korisnika, dok povezivanje korisnika samo vodi do određene web stranice.

Nedavni slučaj koji definira praksu povezivanja je slučaj *Udruženja danskih novinskih izdavača protiv Newsbooster-a*. Danski je sud presudio da je Newsbooster prekršio Zakone o autorskim pravima kreirajući duboke linkove prema člancima objavljenima na Internet stranicama danskih novina (Delio, 2002. a). Odvjetnička tvrtka *Hale i Dorr* navodi 5 razloga za zabranu ove prakse, koju je zatražilo *Udruženje danskih novinskih izdavača* od kojih su neki „učestalo i sustavno korištenje“ dijelova novinskih naslova, izbjegavanje oglašavanja na stranici s kojom se osigurava povezivanje, te financijska korist. ⁶

Na Sveučilištu Athabasca, dizajneru web predavanja savjetuje se da administratoru stranice na koju će se kreirati link pošalje obavijest o namjeri povezivanja te njegovoj svrsi (vidi prikaz 9-1). Odgovori na ovakve obavijesti varirali su od ljutih e-mailova, kojima su administratori tražili da prestanemo tratiti njihovo vrijeme (budući da je Internet razvijen kako bi se omogućilo slobodno širenje informacija), zahtjeva da ne kreiramo linkove na njihove stranice, te čak do oduševljenih poruka jer uopće želimo kreirati link na njihove stranice. U nekim se odgovorima zahtijevalo da povezivanje izvršimo zaobilaznim putem, preko neke opisne stranice, ili pak glavne stranice. Slanje ovih poruka također je rezultiralo obavijestima o promjenama web adresa.

Politika zaštite autorskih prava

Važno je da svaka obrazovna institucija ima jasnu politiku zaštite autorskih prava, koja definira tko je vlasnik materijala koji se koristi u nekom kolegiju, te kako taj materijal mogu koristiti drugi. Prema Kanadskom zakonu, autorska prava posjeduje autor izvornog djela zabilježenog u fiksnom obliku. Važnu iznimku od ovog pravila čine djela stvorena u zaposleničkom odnosu, ili ako je djelo stvoreno korištenjem poslodavčevih prostorija ili opreme. Nužno je definirati internu politiku, budući da „stvaranje djela u zaposleničkom odnosu“ nije dovoljno jasno definirano (osobito u sveučilišnom okruženju, gdje se može raditi na računalima koji nisu u vlasništvu poslodavca, a radno vrijeme nije fiksno). Na većini tradicionalnih sveučilišta u Kanadi, ali i drugdje, autorska prava na obrazovni i akademski materijal automatski pripadaju zaposlenicima koji su te materijale kreirali (obično su to zaposlenici fakulteta).

Sveučilište Athabasca osnovano je ranih 70-ih godina prošlog stoljeća kao institucija za obrazovanje na daljinu, te je od početka imalo znatno drugačiju politiku vlasništva obrazovnih sadržaja. Vizualni dizajneri, nastavni dizajneri te urednici, kao i autori nastavnih sadržaja te članovi nastavnog osoblja često doprinose razvoju kolegija na Sveučilištu. Budući da spomenuti stručnjaci surađuju u razvoju nekog kolegija, autorska prava im zajednički pripadaju. Zbog toga je Sveučilište

definiralo politiku prema kojoj je ono vlasnik autorskih prava na sve obrazovne materijale koje su stvorili pojedini članovi nastavnog osoblja, ali i nastavno osoblje u cjelini.

Prikaz 9-1.

Hotlinking pismo

Na znanje: administratoru web stranice

Predmet: Vaše web sjedište, koje se nalazi na adresi _____

Sveučilište Athabasca željelo bi omogućiti studentima koji su upisali kolegij _____ posjećivanje vašeg web sjedišta. Link s web stranice kolegija omogućio bi našim studentima brz pristup vašim informacijama. Vjerujemo da ćete nam odobriti ovu molbu.

Sveučilište Athabasca je javna, neprofitna organizacija za obrazovanje na daljinu s potporom Vlade. Studenti našeg Sveučilišta mogu birati između dva osnovna oblika nastave: individualno studiranje (temeljeno na pisanim materijalima, ili uz pomoć online materijala) ili grupno studiranje (u učionici ili e-razredu®). U svakom od ovih oblika nastave koriste se različite metode učenja, uključujući online predavanja, predavanja potpomognuta online tehnologijom, tradicionalna nastava u učionicama, e-razred®, tele i videokonferencije, telepredavanja, kućne laboratorije te računalom potpomognuta nastava.

Hvala što ste razmotrili našu molbu.

Izvor: web- stranica Sveučilišta Athabasca. Skinuto: 9. listopada 2003,

s <http://emd.athabascau.ca/html/copyright.html>

Razvojem elektronskog okruženja promijenile su se metode kreiranja predavanja i koriste se nove tehnologije; no prvobitna politika vlasništva autorskih prava Sveučilišta Athabasca (razvijena prvenstveno za potrebe predavanja temeljenih na tiskanim materijalima) ostala je nepromijenjena. Sporazumom između Sveučilišta i nastavnog osoblja koje kreira nastavne materijale omogućeno je korištenje materijala, prvotno namijenjenog za upotrebu u nastavi, i u drugim akademskim publikacijama, pod uvjetom da se naznači da je on vlasništvo Sveučilišta.

Simonson i dr. opisuju alternativni, hibridni model vlasništva. Prema ovom modelu, predavanje je vlasništvo Sveučilišta, no sadržaj predavanja vlasništvo je profesora koji ga je kreirao.

„U ovom slučaju zaposlenik Sveučilišta koji prihvati posao na nekoj drugoj instituciji može koristiti sadržaj predavanja i tamo ga predavati. No prijašnje Sveučilište s kojeg je otišao također može koristiti isto predavanje, uključujući i njegov sadržaj, te može odrediti drugog predavača.“ (2003., str.137.)

Simonson i dr. (2003.), također opisuju odredbe o isplati tantijema svakoj osobi koja radi na nekom kolegiju, uključujući nastavno osoblje i nastavne tehnologe.

Studentska očekivanja

I profesori i studenti vole koristiti nove mogućnosti. Studentski seminarski radovi više nisu statični dokumenti napisani na papiru. Sada uključuju audio i videomaterijale, te linkove na web sjedištima. Studenti kreiraju i predaju dinamične dokumente, a u okviru tog postupka nastaju nova pravila. Razvijaju se i prihvaćaju novi oblici citiranja.⁷ Razvoj baza podataka tekstova te dostupnost e-knjiga omogućavaju studentima lakše i preciznije korištenje tuđih djela. No usporedo s tim, raste i rizik od nepropisnog korištenja tuđih materijala.

Plagiranje - rizici su veći online

Od studenata se očekuje da predaju originalne radove. Međutim, plagiranje je postalo tehnološki znatno lakše. Online predavači moraju uložiti više napora da studentima objasne plagiranje i intelektualno poštenje, a moraju biti upoznati i s alatima za pretraživanje Interneta kojima se može otkriti plagiranje. Web sjedište Sveučilišta Alberta nazvano „Vodič kroz plagiranje i cyber-plagiranje“ izvrstan je izvor informacija o plagiranju. Na njemu se razmatraju teme kao što su „Zašto studenti plagiraju“, „Sprječavanje plagiranja“, „Otkrivanje plagiranja“ te „Web sjedišta s kojih se mogu skinuti gotovi seminarski radovi“, a sadrži i izvore i linkove na druga web sjedišta ili softver s pomoću kojeg se može otkriti plagirani materijal.⁸

U članku „Zašto studenti plagiraju“ autori sa Sveučilišta Alberta navode da je „koncept plagiranja teško definirati jer uključuje širok spektar radnji, od pukog netočnog navođenja citata do potpune krađe nečijeg djela ili nečijih ideja. Plagiranje namjerno ili nenamjerno utječe i na to kako nastavno osoblje i studenti doživljavaju taj prijestup. Točni uzroci plagiranja su složeni, no vrijedno ih je razmotriti.“ (Sveučilište Alberta, 2002.)

Prikaz 9-2.

Izjava o intelektualnim obavezama i plagiranju

Smatra se da su studenti Sveučilišta Athabasca, koji su upisali kolegij kao što je [ime kolegija], odgovorni studenti, te se stoga od njih očekuje strogo poštivanje načela intelektualnog poštenja. Plagiranje je oblik intelektualnog nepoštenja, pri čemu se tuđi rad prikazuje kao vlastiti. Plagiranje će se, kao i bilo koje drugo kršenje akademskih pravila ponašanja, strogo kažnjavati. Ovisno o okolnostima, kazne mogu uključivati odbijanje određenog rada, isključenje s ispita, kolegija ili programa; ili pravni postupak.

Studenti ponekad nenamjerno plagiraju. Kako biste to izbjegli, provjerite jeste li u potpunosti i dosljedno naveli sve svoje izvore, kako primarne tako i sekundarne. Svi izravni citati (citati iz izvornog djela) kao i neizravni citati (parafraze ili ideje prezentirane u izvornom djelu) moraju se navesti ili kao citati unutar teksta, kao fusnote ili pak kao bilješke na kraju teksta.

Bez obzira na to koji način dokumentiranja koristite, morate navesti ime autora, naslov djela, mjesto izdavanja, ime izdavača, godinu izdavanja i broj stranice s koje ste preuzeli citat ili informaciju. U popisu literature na kraju seminarskog rada potrebno je i navesti potpune bibliografske podatke o svakom citiranom izvoru.

Svaki kolegij Sveučilišta Athabasca uključuje bilješku kao onu navedenu u Prikazu 9-2, kako bi se potaklo studente na intelektualno poštenje, te kako bi se doprinijelo edukaciji o plagiranju. (Sveučilište Athabasca, 2002.)

Praktične smjernice

Kolektivno licenciranje

Kolektivne licence, kao one koje izdaju organizacije *Copyright Access* iz Kanade te *Copyright Clearance Center* iz Sjedinjenih Američkih Država, pomogle su fakultetskim ustanovama. Te organizacije surađuju s autorima kako bi isplatile naknade za reprodukciju njihovih djela.⁹ Tako, primjerice, ako je korištenje dopušteno, korisnici plaćaju naknadu po osobi te po stranici za reprodukciju autorskih djela. Organizacija tada prosljeđuje sakupljena sredstva vlasnicima autorskih prava. Kolektivno licenciranje tek počinju funkcionirati za korisnike koji žele reproducirati materijale elektronskim putem, a takvi ugovori nisu ni približno tako učinkoviti kao kad je riječ o reprodukciji tiskanih materijala.

Na Sveučilištu Athabasca, više od dvije trećine slučajeva reprodukcije tiskanih materijala odvija se u okviru kolektivnog ostvarivanja autorskih prava, dok se oko prava na elektronsku reprodukciju pregovara izravno s vlasnikom autorskih prava.

Povijesni pregled

Prije dvadeset godina, Ured za autorska prava Sveučilišta Athabasca odobravao je prava na reprodukciju materijala u vlasništvu treće osobe putem telefona, telefaksa i pošte. U najboljem slučaju, korištenje materijala odobravalo bi se za oko dva tjedna. U najgorem slučaju, osoba za koju se pretpostavljalo da je vlasnik autorskih prava, a koju se moglo kontaktirati samo običnom poštom, nije bila stvarni vlasnik autorskih prava, te je bilo potrebno tražiti dalje i pregovarati s novim ljudima. Ovaj postupak često je trajao čak godinu dana. Iako odobravanje prava korištenja za online predavanja te za reprodukciju materijala u elektronskom obliku danas traje otprilike jednako kao za tiskane materijale ranih 1980-ih (6 mjeseci do godinu dana), sadašnje kolektivne licence omogućuju trenutno odobravanje prava reprodukcije tiskanih materijala. Korištenjem e-mail i online obrazaca, te suradnjom pojedinih vlasnika autorskih prava ubrzano je izdavanje dozvola za korištenje tiskanih i elektroničkih materijala. Primjere obrazaca možete naći na sljedećim web adresama:

- Web sjedište *Thomson Learning* na adresi
<http://www.thomsonrights.com/permissions/action/begin>
- Online obrazac *Pearson Education Canada* na adresi
<http://www.pearsoned.ca/highered/permission.html>
- Online obrazac *Public Works and Government Services Canada* na adresi
<http://cgpegc.gc.ca/copyright/application-e.pdf>
- Obrasci *Ivey School of Business* pod "Permission/Order Forms" na adresi
<http://www.ivey.uwo.ca/cases/cps.asp?pvar=Main>
- *Prentice Hall (Pearson U.S.)* obrasci na adresi
<http://www.prenhall.com/mischtm/permissions.html>

Američki *Copyright Clearance Center* i kanadski *Access Copyright* već odobravaju kanadskim korisnicima prava korištenja materijala u elektronskom obliku u ime vlasnika autorskih prava s kojima surađuju.

Javna domena

Zbog nedostatka učinkovitog mehanizma za kolektivno licenciranje upotrebe materijala u elektronskom obliku, javna domena postaje sve važnija pri kreiranju i isporuci online predavanja. Materijali u javnoj domeni ne podliježu Zakonu o autorskim pravima i javno su dobro. U Kanadi, tekstualni materijal automatski postaje javno dobro 1. siječnja 1951. godine nakon autorove smrti. U Sjedinjenim Američkim Državama situacija je nešto drugačija, a trenutno se vodi rasprava o tome koliko vremena treba proteći prije no što materijal postane dio javnog dobra. Prema Johnu Bloomu (2002.), vrijeme trajanja autorskih prava prvo je bilo 14 godina, a ako je autor tada još bio živ, tada još dodatnih 14. Bloom nadalje kaže „da je vrijeme trajanja autorskih prava postupno produženo. U jednom trenutku ono je iznosilo čak 99 godina, a zatim je skraćeno na 75. Zakonom *The Sonny Bono Copyright Term Extension Act*, uvedenim 1998. godine produžuje se vrijeme trajanja autorskih prava. U Zakonu se navodi da će autorska prava vrijediti dodatnih 20 godina, što znači da sva djela

izdana između 1923. i 1943. *neće* postati javno dobro.” (2002.) U Ujedinjenom Kraljevstvu, autorska prava traju maksimalno za života autora i 70 godina nakon njegove smrti. Kanadski federalni i pokrajinski spisi također su zaštićeni autorskim pravima u trajanju od 50 godina od dana kada su napisani. Neki autori dokumenata na Internetu svoje radove odmah smještaju u javnu domenu. Kada se koriste materijali iz javne domene, nije potrebno pregovarati o autorskim pravima, već se materijal može koristiti odmah i u obliku u kojem se nalazi, što je naročito pogodno za online predavanja, budući da ga nije potrebno ispisivati, uvezivati i isporučivati. No korištenje materijala iz javne domene bez točnog navođenja izvora jest plagiranje.

Scenariji: kreiranje online predavanja

Slučaj A: Profesorica Rush vodit će predavanje koje bi se u potpunosti trebalo isporučivati putem Interneta. Predavanje bi trebalo početi za dva mjeseca, a ona je upravo odlučila dodati neke materijale s Interneta. Najbolje bi bilo da unaprijed provjeri baze podataka e-novina kako bi pronašla materijale. Većina sveučilišnih knjižnica korisnici su pružatelja usluga pretraživanja baza podataka e-časopisa. Pripadnicima sveučilišne zajednice već je odobreno korištenje članaka iz tih baza. Online predavanje može sadržavati link koji studentima omogućuje izravan pristup materijalu, linkove za traženi pojam, na web stranicu za pretraživanje baze podataka e-članaka ili web stranicu knjižnice za pretraživanje. Ako materijali koje je profesorica Rush zatražila nisu dostupni unutar baza podataka, dobivanje odobrenja može potrajati nekoliko mjeseci. Profesorica Rush tada mora odlučiti želi li čekati nekoliko mjeseci na odobrenje za reprodukciju tih materijala, ili će izabrati neke druge članke među onima dostupnima u bazama podataka e-časopisa.

Slučaj B: Profesor Allbusiness pripremio je predavanje iz poslovne administracije u kojem se obrađuje nekoliko slučajeva iz poslovne prakse. Profesor prati najnovija poslovna zbivanja te su mu potrebni najnoviji slučajevi. No dva najveća autora tekstova o slučajevima iz poslovne prakse još uvijek ne dopuštaju da se neki njihovi materijali (kao što su najnoviji slučajevi) pretvore u elektronski oblik i isporuče studentima, bez obzira na to u kojem formatu (na primjer, web sjedište zaštićeno lozinkom, CD-ROM ili PDF format na njihovom vlastitom web sjedištu). U ovom slučaju, najjednostavnije je zatražiti dopuštenje za reprodukciju ovih materijala u tiskanom obliku, te ih poslati studentima.

Slučaj C: Profesor Tacitus radi u obrazovanju na daljinu već trideset godina, te posjeduje nekoliko etabliranih predavanja u tiskanom obliku iz područja društvenih znanosti, a neka sadrže i audiokazete. Profesora Tacitusa zanimaju nove tehnologije, te želi svoje materijale učiniti dostupnima na Internetu. U ovom slučaju, većina materijala u vlasništvu treće osobe već je vjerojatno dio javne domene, te se stoga može koristiti u formatu online publikacije. Za materijale za koje postoje dozvole za upotrebu u tiskanom obliku potrebno je tražiti nove dozvole za upotrebu u elektronskom obliku. Dobivanje dozvole za korištenje audiomaterijala zahtijeva više istraživanja. Neke skladbe se nalaze u javnoj domeni, ali ne i pravo njihove izvedbe te produkcija. Zato se moraju razmotriti prava izvođača i skladatelja. Potrebno je čak godinu dana da bi se osigurale dozvole za reprodukciju svih ovih materijala, dok samo web sjedište može biti tehnički spremno za nekoliko dana.

Postupak za dobivanje dozvole za korištenje

Ured za autorska prava Sveučilišta Athabasca koristi se zbirkom standardiziranih pisama za održavanje kontakata s vlasnicima autorskih prava. Jedno takvo pismo za uspostavu početnog kontakta prikazano je u prikazu 9-3. Prije uspostave kontakta, istražuje se tko je točno vlasnik autorskih prava, odnosno kome treba poslati pismo. E-mail je često najjednostavniji način kontaktiranja. Primjer odgovora na standardni zahtjev prikazan je u prikazu 9-4.

Tradicijsko znanje

Autori online predavanja moraju biti svjesni pitanja tradicijskog znanja, iako ono nije izravno povezano s pitanjem autorskih prava u online predavanjima u Kanadi, niti sa sustavima pregovaranja oko dozvola za korištenje zaštićenih materijala. Prije korištenja izvornih priča, ideja, slika ili zvukova domorodačkih skupina, moraju se uzeti u obzir tradicionalni oblici prenošenja intelektualnog vlasništva i načini kojima se može naznačiti odakle je uzet neki materijal. U praksi, znanje kanadskih domorodačkih skupina u vlasništvu je zajednice, no nije uvijek jasno tko od članova zajednice je vlasnik.

Centar Sveučilišta Athabasca za znanje svjetskih domorodačkih skupina i istraživanje (CWIKR) djeluje unutar šire zajednice svjetskih domorodačkih vođa. U svom radu, CWIKR se savjetuje s četiri grupe koje donose odluke. Tri od tih grupa su Nehiyiwak Caucus, Interni savjetodavni odbor te Eksterni savjetodavni odbori. Oni se prvenstveno bave planiranjem, te određuju ključna pitanja programa. Četvrta grupa je Odbor starješina, koji savjetuje ostale o svim pitanjima, te sudjeluje u radu ostalih grupa. Ovi odbori razmatraju pitanja aproprijacije, vlasništva i upotrebe znanja. Prije korištenja tradicijskog znanja nužno je savjetovanje s ovim odborom.¹⁰

Prikaz 9-3: Primjer standardiziranog pisma za uspostavu početnog kontakta

Naš dokument #XXXX XXX RF/X

XX. listopad 20XX.

Naslov časopisa

Autorska prava i dozvole

Adresa

Adresa

FAX: XXX-XXX-XXXX

Dragi Xxxx Xxxx,

Predmet: prezime autora, ime autora ili inicijali. „Naslov članka“, objavljenog u : naslov časopisa na web adresi www.xxxxxx.xxx. Datum objave. Lokacija: vlasnik autorskih prava, raspon stranica.

Prema našim saznanjima, Vi ste vlasnik autorskih prava te Vas ovim pismom molimo za dozvolu za reproduciranje navedenog materijala. Kreirali smo pod nazivom broj predavanja: naslov predavanja, u sklopu kojeg bismo željeli koristiti ovaj materijal. Ovo predavanje je u elektronskom obliku, a pohranjeno je na serveru u vlasništvu Sveučilišta Athabasca, koje ga i održava. Server je zaštićen ključem i lozinkom, te je dostupan samo registriranim studentima. Naš zahtjev odnosi se na neekskluzivna svjetska prava.

Sveučilište Athabasca je javna, neprofitna organizacija za obrazovanje na daljinu s potporom Vlade. Studenti našeg Sveučilišta mogu birati između dva osnovna oblika nastave: individualno studiranje (temeljeno na pisanim materijalima, ili potpomognuto upotrebom Interneta) ili grupno studiranje (u učionici ili e-razredu®). U svakom od ovih oblika nastave koriste se različite metode učenja, uključujući online predavanja, predavanja potpomognuta upotrebom Interneta, nastavu u učionici,

e-razred®, tele i videokonferencije, telepredavanja, kućne laboratorije te računalom potpomognutu nastavu.

Radujemo se Vašem odgovoru. Hvala Vam.

Srdačan pozdrav,

Lori Ann Claerhout

Službenica za autorska prava

Dozvola za reprodukciju materijala kao što je gore opisano:

Napomena kojom se označuje odakle je uzet citat, slika itd.: _____

Ime: _____ Radno mjesto: _____

Potpis

Datum

Prikaz 9-4: Primjer odgovora poslanog e-mailom.

Izvor: adaptirano i reproducirano uz dozvolu vlasnika autorskih prava

Dragi XXXX,

Hvala Vam na Vašem telefaksu kojim tražite dozvolu za korištenje elektronskog primjerka xxxx za korištenje u gore navedenom predavanju koje počinje u rujnu. Primjerak materijala u PDF formatu dostupan je na našem web sjedištu koje se nalazi na sljedećoj adresi:

xxxx

Unesite svoju mail adresu te lozinku: XXXX ####.

Pristup dokumentu odobren Vam je do 7. kolovoza XXXX god.

Autorizaciju ćemo Vam poslati telefaksom. Račun za korištenje originalnog PDF dokumenta i dozvolu poslat ćemo Vam poštom u roku od 60 dana od početka Tečaja. Molim da me prije isteka tog roka obavijestite ako se broj korištenih preslika promijeni.

Svakako se javite ako imate dodatnih pitanja.

Srdačan pozdrav,

Xxxx

Zastupnik prodaje,

xxxxxxx Izdavaštvo, xxxxxxxxxxx

Zaključak

Svatko tko ima pristup računalu potencijalni je autor, ali i korisnik materijala zaštićenih autorskim pravima. Razvoj novih tehnologija zahtijeva od autora da se upoznaju sa zakonima o autorskim pravima, kao i s najboljim načinima korištenja materijala u elektronskom obliku. Kako bi se održala ravnoteža između prava autora i prava korisnika, kanadska Vlada, ali i Vlade drugih zemalja moraju prilagoditi svoje Zakone o autorskim pravima. Potencijal novih tehnologija u e-obrazovanju neće biti u potpunosti iskoristiv sve dok se ne pronađu načini kojima bi se zakonski zaštitila prava autora, ali i kojima bi se omogućilo jednostavno korištenje materijala u elektronskom obliku.

1) Za informacije o američkom Zakonu o zaštiti autorskih prava vidi web sjedište Knjižnice

američkog Kongresa; skinuto 9.listopada 2003. s: <http://www.loc.gov/copyright>

2) Za više informacija o ovom zakonu vidi: Casey Lide: "Što koledži i sveučilišta trebaju znati o Zakonu o zaštiti autorskih prava u digitalnom mileniju". Skinuto 9.listopada 2003. s

<http://www.educause.edu/ir/library/html/cem9913.html>

3) Potpuni izvještaj dostupan je online. Skinuto 9.listopada 2003. s

<http://strategis.ic.gc.ca/epic/internet/incrp-prda.nsf/vvGeneratedInterE/rp00863e.html>

4) Tekstovi pod nazivom „Zajedničke izjave u vezi s WIPO sporazumom o zaštiti autorskih prava“ dostupni su online. Skinuto 9.listopada 2003. s <http://www.wipo.int/treaties/ip/wct/statements.html>

5) Web sjedište Kanadsko intelektualno vlasništvo (engleska inačica) dostupno je na

http://strategis.gc.ca/sc_mrksv/cipo/welcome/welcom-e.html

Informacije o autorskim pravima dostupne su na http://strategis.gc.ca/sc_mrksv/cipo/cp/cp_main-e.html

6) Popis presuda o dubokom povezivanju tvrtke Hale i Dorr iz listopada 2002. dostupan je

na: <http://www.haledorr.com/publications/pubsdetail.asp?ID=133761032002> (skinuto

16. studenog 2003.)

Napomena: u vrijeme izdavanja svi su prethodno dostupni prevedeni transkripti suđenja te web sjedište Newsbooster-a (www.newsbooster.com) bili nedostupni.

7) Vidi (1) odlomak „Elektroničke reference“ web sjedišta American Psychological Association

Style.org. Skinuto 9.listopada 2003. s <http://www.apastyle.org>; (2) web-stranicu „Često postavljana pitanja o stilu Udruge za moderni jezik“. Skinuto 9.listopada 2003. s http://www.mla.org/style_faqs

8) Skinuto 9.listopada 2003. s <http://www.library.ualberta.ca/guides/plagiarism>

9) Web sjedište kanadske agencije za autorskih prava, Access Copyright, dolje je

navedeno. Skinuto 9.listopada 2003. www.accesscopyright.ca

10) Više informacija na web sjedištu Centra Sveučilišta Athabasca za znanje svjetskih domorodačkih skupina i istraživanje, <http://www.athabascau.ca/indigenous>

Literatura:

- Athabasca University. (2002). Intellectual indebtedness and plagiarism. *Master of Arts—Integrated Studies 656. Datascape: Information aesthetics and network culture course guide*. Athabasca, AB: Author.
- Bloom, J. (2002, November 22). Right and wrong: The copy-right infringement. *National Review Online*. Retrieved October 9, 2003, from <http://www.nationalreview.com/comment/commentbloom112202.asp>
- Contreras, J., Breuer, C., & Penfold, L. (2002, October 3). The tangled web of global deeplinking rules. Retrieved November 15, 2003, from the Hale and Dorr LLP Web site: <http://www.haledorr.com/publications/pubsdetail.asp?ID=133761032002>
- Delio, M. (2002a, July 8). Deep link foes get another win. *Wired.com*. Retrieved October 9, 2003, from <http://www.wired.com/news/politics/0,1283,53697,00.html>
- Delio, M. (2002b, April 18). Deep links return to surface. *Wired.com*. Retrieved October 9, 2003, from <http://www.wired.com/news/politics/0,1283,51887,00.html>
- Geist, M. (2002, October 17). Net copyright reform: It's deep in policy agenda. [Electronic version]. *The Globe and Mail*. Retrieved October 9, 2003, from <http://www.globeandmail.com/servlet/ArticleNews/printarticle/gam/20021017/TWGEIS>
- Industry Canada. (2002, October 3). *Supporting culture and innovation: Report on the provisions and operation of the Copyright Act*. Retrieved October 9, 2003, from http://strategis.ic.gc.ca/epic/internet/incrpprda.nsf/vwGeneratedInterE/h_rp01106e.html
- Ivey School of Business. (N.d.). Quick search. Retrieved October 9, 2003, from <http://www.ivey.uwo.ca/cases/cps.asp?pvar=Main>
- Kelly v. Arriba, No.00-55521, D.C. No. CV-99-00560-GLT. (2001,2002). Retrieved October 9, 2003, from [http://www.ca9.uscourts.gov/ca9/newopinions.nsf/C38AD9E9A70DB15188256B5700813AD7/\\$file/0055521.pdf?openelement](http://www.ca9.uscourts.gov/ca9/newopinions.nsf/C38AD9E9A70DB15188256B5700813AD7/$file/0055521.pdf?openelement)
- Murray, C. (2002, June 11). "Deep-linking" flap could deep-six direct links to relevant content for students. *eSchool News*. Retrieved July 4, 2002, from <http://www.eschoolnews.com/news/showStory.cfm?ArticleID=3789>
- Pearson Education Canada. (2003). Copyright permission. Retrieved October 9, 2003, from <http://www.pearsoned.ca/highered/permission.html>
- Prentice Hall. (2000). Permissions. Retrieved October 9, 2003, from <http://www.prenhall.com/misctm/permissions.html>
- Public Works and Government Services Canada. (N.d.). Application for copyright clearance on Government of Canada works. Retrieved October 9, 2003, from <http://cgpegc.gc.ca/copyright/application-e.pdf>
- Simonson, M., Smaldino, S., Albright, M., & Zvacek, S. (2003). *Teaching and learning at a distance: Foundations of distance education* (2d ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Thomson Learning. (2004). Permissions form. Retrieved January 27, 2004, from <http://www.thomsonrights.com/permissions/action/begin>
- University of Alberta. (2002). Why students plagiarize. Retrieved October 9, 2003, from <http://www.library.ualberta.ca/guides/plagiarism/why/index.cfm>
- World Intellectual Property Organization. (2001). Home page. Retrieved October 9, 2003, from <http://www.wipo.org>